

Dünya İhmal Edilen Tropikal Hastalıklar Günü

Durum Analizi ve 2030 Vizyonu

İhmal edilen tropikal hastalıklar (Neglected Tropical Diseases - NTD), dünya genelinde bir milyardan fazla insanı etkileyen, virüsler, bakteriler, parazitler, mantarlar ve toksinler dahil olmak üzere çeşitli etkenlerin neden olduğu heterojen bir hastalık grubunu ifade etmektedir. Bu hastalıklara dikkat çekmek amacıyla, **2012 yılında yayınlanan Londra İhmal Edilen Tropikal Hastalıklar Bildirgesi'nin** yıl dönümü olan **30 Ocak tarihi**, küresel sağlık günü olarak ilan edilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından tanımlanan NTD grubu; dengue ateşi ve chikungunya; kuduz; ekinokokkoz; şistozomiyazis; gıda kaynaklı trematodiazlar; insan Afrika trypanozomiyaz; Chagas hastalığı; leishmaniasis; drakunkuliyaz; lenfatik filaryazis; onkoserkiyazis; uyuz ve diğer ektoparazitler; toprakla bulaşan helmintiyazlar; teniyazis/sistiserkoz; miçetoma, kromblastomikoz ve diğer derin mikozlar; noma; lepra; Buruli ülseri; trahom; yaws (frambezi); yılan sokmasına bağlı zehirlenmeler gibi 21 farklı patolojiyi kapsamaktadır.

Bu hastalıklar, önlenabilir ve tedavi edilebilir olmalarına rağmen, yoksulluk ve ekolojik sistemlerle olan karmaşık ilişkileri nedeniyle ciddi sağlık, sosyal ve ekonomik sonuçlar doğurmaya devam etmektedir. Buna rağmen, NTD'ler tarihsel olarak küresel sağlık politikası gündeminde oldukça alt sıralarda yer almış, hatta uzun süre neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir. "İhmal edilmiş" terimi, bu hastalıkların modern tıbbın araştırma ve geliştirme önceliklerinden, küresel finansman mekanizmalarından ve politik gündemlerden büyük ölçüde dışlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. NTD'ler, sıtma, tüberküloz veya HIV/AIDS gibi hastalıkların aksine, genellikle ani ölümlere yol açmazlar ancak; kronik bir seyir izleyerek bireyin eğitim almasını, çalışmasını ve topluma katkı sağlamasını engellerler. Bu durum, NTD'leri birer "yoksulluk hastalığı" haline getirerek nesiller boyu süren bir mahrumiyet sarmalını beslemektedir. Ancak günümüzde, etkilenen ülkelerin liderliği, bağışçıların ve küresel sağlık ortaklarının özverisi sayesinde, dünya bu hastalıkları ortadan kaldırma konusunda ilerlemeler kaydetmektedir. 2026 yılı itibarıyla bu gün, "**Birleş. Harekete Geç. Ortadan Kaldır**" ana teması altında, küresel sağlık gündeminde hak ettiği önemi kazanmakta ve bu döngüyü kırma kararlılığını pekiştirmektedir.

NTD'lerin epidemiyolojisi karmaşık olup, çoğu zaman çevresel, sosyoekonomik ve ekolojik faktörlerle ilişkilidir. Hastalıkların önemli bir bölümü vektörler aracılığıyla bulaş, hayvansal rezervuarlar ve karmaşık yaşam döngüleri gibi özelliklere sahiptir. Bu özellikler, NTD'lerin önlenmesi, kontrolü ve ortadan kaldırılmasını halk sağlığı açısından zorlaştırmaktadır. NTD'ler geniş coğrafi alanlara yayılmış olup, esas olarak tropikal ve subtropikal bölgelerde, özellikle sanitasyonun yetersiz olduğu, temiz suya erişimin kısıtlı

olduğu coğrafyalarda, yoksulluk içinde yaşayan topluluklar arasında görülmektedir. Her yıl yaklaşık 120.000 ölüme ve 14,1 milyon sağlıklı yaşam yılı kaybına yol açarak önemli bir morbidite ve mortalite yükü oluşturmaktadır. 2025 yılı verilerine göre, her yıl yaklaşık 1,6 milyar insanın NTD'lere karşı müdahaleye ihtiyacı vardır. Bu popülasyonun önemli bir kısmı Sahra Altı Afrika ve Güneydoğu Asya'da yaşamakla birlikte, çevresel faktörler bu dengeleri sarsmaktadır. İklim değişikliği, vektör habitatlarını genişleterek özellikle dengue ateşi gibi hastalıkların daha önce görülmeyen bölgelere yayılmasına neden olmaktadır. Ayrıca jeopolitik çatışmalar ve insani krizler, zorluklarla elde edilmiş kazanımların durmasına veya gerilemesine yol açan ciddi risk faktörleridir. Türkiye, NTD'lerin bazıları için hem tarihsel bir mücadele alanı hem de modern bir sürveyans kalesi niteliğindedir. Özellikle Doğu Akdeniz havzasındaki konumu, göç yolları ve iklimsel değişimler, Türkiye'nin bu hastalıklara karşı tetikte olmasını gerektirmektedir.

2026 yılı teması ve güncel stratejiler, sadece tedaviye değil, bu hastalıkları tamamen ortadan kaldırmaya odaklanmaktadır. NTD'lerle mücadelede etkili ilerleme sağlanabilmesi için; entegre hastalık kontrol stratejileri, önleyici kemoterapi, vektör kontrolü, su, sanitasyon ve hijyen müdahaleleri ile sağlık sistemlerinin güçlendirilmesi temel öneme sahiptir. Modern NTD stratejisinin temelinde "Tek Sağlık" yaklaşımı yer almaktadır. Bu yaklaşıma göre, insan sağlığı hayvan ve çevre sağlığı ile ayrılmaz bir bütündür. Birçok NTD'nin zoonotik karakteri, veterinerlik ve çevre bilimleri ile entegre bir mücadeleyi gerektirir. Bu bütüncül yaklaşım ise, bölünmüş sağlık hizmetlerini birleştirerek NTD müdahalelerini temel sağlık hizmetlerine entegre etmeyi hedefler. Böylece, sadece belirli bir hastalıkla mücadele etmek yerine, genel sağlık sisteminin direnci artırılmaktadır.

DSÖ'nün 2030 yılı için belirlediği yol haritası, süreci üç ana ekseninde inşa etmiştir:

1. **Hızlandırma:** Müdahalelerin etkinliğini ve erişilebilirliğini artırmak.
2. **Entegrasyon:** NTD müdahalelerini genel sağlık sistemine dahil etmek, "Tek Sağlık" yaklaşımı.
3. **Sahiplenme:** Ülkelerin kendi ulusal programlarını finanse etmesi ve yönetmesi.

Somut hedefler arasında; NTD nedeniyle tedaviye ihtiyaç duyan kişi sayısında %90 azalma (2010 yılına göre) sağlanması, NTD'lere bağlı engelliliğe göre düzeltilmiş yaşam yılı kaybında %75 azalma (2015 yılına göre), en az 100 ülkenin en az bir NTD'yi tamamen elimine etmesi ve iki hastalığın (dracunculiasis ve yaws) eradikasyonu yer almaktadır. Günümüzde, tedaviye ihtiyaç duyan kişi sayısında %32 azalma, engelliliğe göre düzeltilmiş yaşam yılı kaybında %18 azalma sağlanırken, en az bir NTD'nin tamamen elimine edilmesi konusunda 58 ülke başarılı olmuş durumdadır. NTD mücadelesi insani bir görev olmanın yanı sıra, matematiksel olarak kanıtlanmış bir ekonomik zorunluluktur. Tedavi ve önleme maliyetleri, hastalığın yol açtığı uzun vadeli kayıplara kıyasla son derece düşüktür. Her 1 dolarlık yatırımın, etkilenen bireylerde sağladığı net ekonomik fayda

yaklaşık 25 dolardır. NTD'lerin ortadan kaldırılması, hanehalklarının sağlık harcamalarını azaltırken, çocukların eğitimde kalma süresini ve yetişkinlerin işgücü verimliliğini artırmaktadır.

2030 hedefleri ulaşılabilir olmakla birlikte, pandemiler, yerel salgınlar, siyasi istikrarsızlık, göç hareketleri, iklim değişikliğinin etkileri ve antimikrobiyal direnç gibi öngörülemeyen koşullar, mevcut programların karmaşıklığını artırabilir. Bu durumlar, hedeflere ulaşılabilmesi için çok boyutlu ek eylemleri ve esnek, hızlı uyum sağlayabilen yanıt mekanizmalarını zorunlu kılmaktadır. 2026 yılı, bu hedeflere ulaşmak için kalan 5 yıllık kritik sürecin başlangıcı olması bakımından stratejik bir önem taşır. NTD kontrolünde araştırma ve geliştirme alanındaki öncelikler şunlardır; sahada, elektrik veya laboratuvar altyapısı olmadan kullanılacak hızlı tanı kitleri; sivrisinek popülasyonlarını izlemek ve salgın risklerini önceden tahmin etmek için AI kullanımı; dengue ateşi, leishmaniasis ve kancalı kurtlar için devam eden aşı çalışmaları, eliminasyon sürecini hızlandırabilecek "oyun değiştirici" unsurlardır. Bugüne kadar kaydedilen ilerlemeler, güçlü ortaklıklar ve toplumsal sahiplenme ile bu hastalıkların ortadan kaldırılabilceğini kanıtlamıştır. Ancak 2030 hedeflerine ulaşmak için yenilikçi finansman modellerine, sürdürülebilir veri sistemlerine ve iklim krizine karşı dirençli sağlık programlarına duyulan ihtiyaç her zamankinden daha fazladır. "İhmali sona erdirmek" artık bir temenni değil, somut ve ulaşılabilir bir görevdir. Her bir tedavi edilen çocuk, her bir kurtarılan hayat ve her bir temizlenen su kaynağı, bizi bu sessiz krizin sonuna bir adım daha yaklaştırmaktadır.

KLİMUD Klinik Viroloji Çalışma Grubu

Kaynakça

1. Zongo K, et al. Bridging the last mile: The critical role of local civil society in advancing equity and inclusion for neglected tropical diseases. *Int J Infect Dis.* 2025;152:107789.
2. Editorial. Towards elimination of Neglected Tropical Diseases: Strengthening partnerships, fostering collaboration, and promoting country ownership. *Int J Infect Dis.* 2025;152:107812.
3. Makau-Barasa LK, et al. Systems thinking in the prevention, control, and elimination of neglected tropical diseases (NTDs). *Int J Infect Dis.* 2025;152:107810.
4. Zongo K, et al. Bridging the last mile... (Tekrar kullanım).
5. Klepac P, et al. Climate change, malaria and neglected tropical diseases: a scoping review. *Trans R Soc Trop Med Hyg.* 2024;118:561-579.
6. World Health Organization. One Health: Approach for action against neglected tropical diseases 2021-2030. Geneva: WHO; 2022.
7. World Health Organization. A rationale for continued investment in tackling neglected tropical diseases 2021-2030. Geneva: WHO; 2022.
8. World Health Organization. Global report on neglected tropical diseases 2025: Executive Summary. Geneva: WHO; 2025.

9. World Health Organization. World NTD Day 2026 Campaign. <https://www.who.int/campaigns/world-ntd-day/2026>.
10. World Health Organization. Ending the neglect to attain the Sustainable Development Goals: A road map for NTDs 2021–2030 targets. <https://www.who.int/teams/control-of-neglected-tropical-diseases/ending-ntds-together-towards-2030/targets>.
11. World Health Organization. World Health Assembly adopts decision to recognize 30 January as World NTD Day, 2021.
12. EU Vaccine Initiative. World Neglected Tropical Diseases (NTDs) Day 2025: Unite. Act. Eliminate. <https://www.euvaccine.eu/post/world-neglected-tropical-diseases-ntds-day-2025-unite-act-eliminate>.
13. World Health Organization. Neglected Tropical Diseases. https://www.who.int/health-topics/neglected-tropical-diseases#tab=tab_1
14. World Health Organization. The road map targets for 2030. <https://www.who.int/teams/control-of-neglected-tropical-diseases/ending-ntds-together-towards-2030/targets>